

نگرش دختران دانش آموز دبیرستانی شیراز نسبت به تأثیر نامطلوب ازدواج های خویشاوندی بر سلامت فرزندان

چکیده:

مقدمه و هدف: ازدواج خویشاوندی می تواند باعث افزایش احتمال ابتلاء فرزندان به بسیاری از بیماری های تک ژن و یا چند عاملی گردد. از جمله عوامل بسیار مهم و مؤثر در انجام ازدواج با خویشاوند، نگرش مردم جامعه به این گونه ازدواجهاست. در مطالعه حاضر به این نکته پرداخته شده است که به نظر دختران دبیرستانی شهر شیراز، آیا ازدواجهای خویشاوندی می تواند بر سلامت فرزند تأثیر نامطلوب بگذارد؟

دکتر مصطفی سعادت *

* دکترای ژنتیک، دانشیار و عضو هیئت

علمی دانشگاه شیراز، دانشکده علوم،

بخش زیست شناسی

مواد و روش کار: در این پژوهش توصیفی - تحلیلی با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای تعداد ۹۹۶ دختر دبیرستانی از ۱۲ دبیرستان سطح شهر شیراز در سال ۱۳۸۰ وارد مطالعه شدند. با توزیع پرسشنامه بین دانش آموزان، اطلاعات لازم جمع آوری گردید. اطلاعات شخصی شامل رشته و سال تحصیلی، تحصیلات و سن والدین، رتبه تولد، اشتغال مادر در خارج از منزل و نسبت خویشاوندی والدین بود. سؤال اصلی تحقیق عبارت بود از: به نظر شما آیا ازدواجهای خویشاوندی سلامت فرزند را تهدید می نماید؟ اطلاعات جمع آوری شده به وسیله نرم افزار SPSS و با استفاده از آزمون مجذور کای و تعیین ضریب همبستگی جزیی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند.

یافته ها: به نظر ۱۳/۸ درصد از دانش آموزان ازدواج خویشاوندی سلامت فرزند را تهدید نمی نماید، ۴۰/۷ درصد از آنان معتقد بودند که ازدواجهای خویشاوندی شاید مشکل ایجاد نماید و ۴۵/۵ درصد معتقد بودند که ازدواج خویشاوندی سلامت فرزند را تهدید می کند. پس از کنترل نمودن سطوح تحصیلات والدین، رشته و سال تحصیلی دانش آموزان، ضریب همبستگی جزیی بین ضریب خویشاوندی والدین و پاسخ به سؤال تحقیق محاسبه گردید ($r = -0.1266$ ، $df = 876$ ، $p < 0.05$).

نتیجه گیری: یافته های مطالعه حاضر نشان می دهد که دانش آموزان دختری که خود حاصل ازدواج خویشاوندی هستند بیشتر بر این باورند که ازدواج های خویشاوندی سلامت فرزندان را تهدید نمی نماید.

واژه های کلیدی: ازدواج خویشاوندی، نگرش، سلامت فرزند

مقدمه

ازدواج بین خویشاوندان یعنی افرادی که در چهار نسل گذشته حداقل دارای یک جد مشترک باشند، در بسیاری از جمعیت های آسیایی و از جمله در جوامع اسلامی چون کشور ایران به وفور صورت می پذیرد [۱-۵]. تحقیقات نشان داده اند که سابقه این گونه ازدواجها در این جمعیت ها به گذشته های بسیار دور بر می گردد [۱]. در ایران باستان ازدواج خویشاوندی وجود داشته است و شواهدی از آن را می توان در ادبیات اساطیری ایران نظیر شاهنامه فردوسی یافت [۶].

نشان داده شده است که ازدواجهای خویشاوندی می توانند باعث افزایش احتمال ابتلاء فرزندان به بسیاری از بیماریهای تک ژن و چند عاملی گردد، حتی اگر در خانواده سابقه ای برای این گونه بیماری ها وجود نداشته باشد [۱-۳ و ۷-۹]. این گونه ازدواج ها، در ایران از فراوانی بسیار بالایی برخوردار می باشد، به طوری که در برخی از جمعیت های ایرانی فراوانی آن به ۷۵ درصد می رسد [۴، ۵ و ۱۰]. به طور کلی در ایران ۳۸/۶ درصد ازدواج ها، بین خویشاوندان صورت می پذیرد [۴].

از جمله عوامل بسیار مهم و مؤثر در انجام ازدواج با خویشاوند، نگرش مردم جامعه به این گونه ازدواج هاست [۲ و ۱۱]. با عنایت به این که دختران امروز، مادران فردا می باشند و سلامت فرزندان آینده شان مد نظر آنان قرار دارد، در مطالعه حاضر به این نکته پرداخته شده است که به نظر آنان آیا ازدواجهای خویشاوندی می تواند بر سلامت فرزند تأثیر نامطلوب بگذارد؟

مواد و روشها

پژوهش حاضر، یک مطالعه توصیفی - تحلیلی است که به صورت مقطعی در سال ۱۳۸۰ صورت پذیرفته است. حجم نمونه با فرض این که حدود نیمی از افراد نمونه، ازدواج های خویشاوندی را در بیماری فرزند مؤثر بدانند برای ۹۵ درصد اطمینان و با دقت برآورد ۵ درصد، حداقل ۳۷۰ نفر برآورد گردید. در مطالعه حاضر، حجم نمونه به ۹۹۶ دانش آموز دختر افزایش داده شد. روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای بود. دبیرستان های دخترانه چهار ناحیه آموزش و پرورش شهر شیراز به عنوان خوشه ها در نظر گرفته شدند. مجموعاً ۱۲ دبیرستان (از هر ناحیه سه دبیرستان) به صورت تصادفی انتخاب شدند، سپس از هر دبیرستان ۸۳ دانش آموز به صورت تصادفی انتخاب شدند. با توزیع پرسشنامه بین دانش آموزان این دبیرستانها، اطلاعات لازم جمع آوری گردید.

اطلاعات جمع آوری شده در دو دسته قرار داشتند.

الف- با توجه به این که در گزارشهای متعددی به تأثیر عوامل اجتماعی - جمعیت شناسی بر ازدواجهای خویشاوندی منتشر گردیده است [۲، ۱۲ و ۱۳]، در پرسشنامه اطلاعات شخصی شامل رشته و سال تحصیلی، تحصیلات و سن والدین، رتبه تولد، اشتغال مادر در خارج از منزل و نسبت خویشاوندی والدین گنجانیده شد.

ب- سؤال اصلی تحقیق که عبارت بود از ؛ به نظر شما آیا ازدواجهای خویشاوندی سلامت فرزند را تهدید می نماید؟ بلی، بعضی اوقات، خیر، نمی دانم.

ازدواج والدین از نظر خوی‌شاوندی در چهار طبقه تقسیم بندی شدند:

الف - ازدواجهای غیر خوی‌شاوندی (باضرب خوی‌شاوندی صفر).

ب - ازدواج با خوی‌شاوند درجه ۳^(۱) (با ضریب خوی‌شاوندی ۰/۱۲۵۰) مانند ازدواجهای پسر خاله، دختر خاله، پسر عمو با دختر عمو و پسر دایی با دختر عمو.

ج - ازدواج با خوی‌شاوند درجه ۴^(۲) (باضرب خوی‌شاوندی ۰/۰۶۲۵) مانند ازدواجهای دختر دختر خاله با پسر پسر خاله، پسر دختر عمو با دختر دختر عمو و ...

د - ازدواج با خوی‌شاوند درجه ۵^(۳) (با ضریب خوی‌شاوندی ۰/۰۳۱۳) مانند ازدواج نوه های عمو، عمو، خاله و دایی با یکدیگر.

سطوح تحصیلاتی والدین در چهار سطح بی سواد، ابتدایی، زیر دیپلم و بالاتر در نظر گرفته شدند. دانش آموزان در رشته های ریاضی فیزیک، علوم تجربی و علوم انسانی مشغول به تحصیل بودند. اطلاعات از پرسشنامه ها وارد فرم جمع آوری داده ها شد و به وسیله نرم افزار SPSS^(۴) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفتند. از روشهای آماری مجذور کای^(۵) و ضریب همبستگی جزئی^(۶) بین دو متغیر پس از کنترل نمودن عوامل مخدوش کننده، استفاده شد.

یافته ها

از والدین ۹۹۶ دانش آموز، والدین ۵۵۲ نفر (۵۵/۶ درصد) ازدواج غیر خوی‌شاوندی داشتند و بقیه (۴۴/۶ درصد) دارای ازدواج خوی‌شاوندی بودند. تعداد ۱۳۷ نفر (۱۳/۸ درصد) از دانش آموزان معتقد بودند که

ازدواج خوی‌شاوندی سلامت فرزند را تهدید نمی نماید. همچنین به نظر ۴۰۵ نفر (۴۰/۷ درصد) از دانش آموزان ازدواجهای خوی‌شاوندی شاید مشکل ایجاد نماید و بقیه (۴۵/۵ درصد) معتقد بودند که ازدواج خوی‌شاوندی سلامت فرزند حاصل را تهدید می کند. هیچکدام از دانش آموزان در پاسخ به سؤال، گزینه نمی دانم را علامت نزده بودند.

جدول یک نشان دهنده تأثیر عواملی نظیر سطوح تحصیلات والدین، رشته و سال تحصیلی دانش آموزان، رتبه تولد، شاغل بودن مادر، خوی‌شاوندی والدین بر پاسخ دانش آموزان به سؤال تحقیق می باشد. همچنان که از این جدول بر می آید سطوح تحصیلات مادر و پدر، رشته تحصیلی و سال تحصیلی دانش آموزان با پاسخ به سؤال دارای ارتباط های معنی داری هستند ($p < ۰/۰۵$). دانش آموزان رشته علوم تجربی نسبت به سایر رشته ها و سالهای بالاتر نسبت به سال اول و همچنین دانش آموزانی که سطح تحصیلاتی والدین آنها (به ویژه مادر) بالاتر بود، بیشتر از دیگران معتقد بودند که ازدواج های خوی‌شاوندی سلامت فرزند را تهدید می نماید. در حالی که رتبه تولد دانش آموز در خانواده و شاغل بودن مادر با پاسخ دانش آموزان از نظر آماری ارتباط معنی داری ندارند. شایان ذکر است که عوامل ذکر شده مستقل از یکدیگر نبوده و برخی از این عوامل با یکدیگر دارای همبستگی معنی داری می باشند، مثلاً همبستگی بین میزان تحصیلات پدر و

1-First Cousin

2- Second Cousin

3- Beyond Second Cousin

4- Statistical Package for Social Science

5-Chi- Square test

6-Partial Correlation

مادر ($r = +0.692$, $df = 966$, $p < 0.05$).

به منظور این که تأثیر خالص خویشاوندی والدین، پس از کنترل نمودن سطوح تحصیلات والدین، رشته و سال تحصیلی دانش آموزان، بر پاسخ به سؤال تحقیق مشخص گردد، اقدام به محاسبه ضریب همبستگی جزیی بین ضریب خویشاوندی والدین و پاسخ به سؤال تحقیق گردید. ضریب مورد نظر از نظر آماری معنی دار می باشد ($r = 0.076$, $df = 876$, $p < 0.05$).

جدول ۱: بررسی تأثیر متغیرهای مختلف بر پاسخ

دانش آموزان به سؤال تحقیق

متغیر	آماره مجنور کای	درجه آزادی	p
سطوح تحصیلات مادر	۱۶/۷۱۷	۶	۰/۰۱
سطوح تحصیلات پدر	۱۴/۷۲۳	۶	۰/۰۲۳
شاغل بودن مادر	۲/۷۹۴	۲	NS
ازدواج خویشاوندی والدین	۱۹/۶۷۳	۶	۰/۰۰۳
رشته تحصیلی	۱۹/۹۱۷	۶	۰/۰۰۳
سال تحصیلی	۱۲/۷۸۴	۴	۰/۰۱۲
رتبه تولد	۷/۵۶۰	۴	NS

NS= Non Significant

بحث و نتیجه گیری

فراوانی ازدواج خویشاوندی در والدین دانش آموزان برابر با ۴۴/۶ درصد بود که با فراوانی ازدواج های خویشاوندی گزارش شده از شیراز مطابقت دارد [۴ و ۵].

در مطالعه حاضر نشان داده شد که دانش آموزان دخترانی که خود حاصل ازدواج خویشاوندی هستند بیشتر بر این باورند که ازدواج های خویشاوندی سلامت فرزندان را تهدید نمی نماید و یا این که شاید آنها را تهدید نماید، در

حالی که آنانی که والدینشان ازدواج غیر خویشاوندی داشته اند بیشتر معتقدند که ازدواجهای خویشاوندی سلامت فرزندان را تهدید می نماید. همین امر می تواند باعث گردد که این گونه افراد نگرش مثبتی نسبت به ازدواج با خویشاوند داشته باشند. مشابه این یافته از پاکستان نیز گزارش گردیده است [۱۱]. متأسفانه بسیاری از مردم جامعه، اغلب بیماری های چند عاملی را جزء بیماری هایی که عوامل وراثتی در بروز آنها دخالت دارند، نمی شناسند و یا اینکه تنها بیماریهایی را ژنتیکی می دانند که مادرزادی باشد. از سوی دیگر متأسفانه این تصور غلط در حال شکل گیری است که می توان از خطرات ازدواج های خویشاوندی با انجام آزمایش ژنتیک قبل از ازدواج و یا در زمان بارداری پیشگیری نمود.

در پایان یاد آوری می نماید که در هند یعنی جایی که ازدواجهای خویشاوندی دارای فراوانی بسیار بالایی می باشد کاهشی در فراوانی ازدواج با خویشاوند در چند سال گذشته مشاهده گردیده است. نشان داده شده است که این کاهش بیشتر مرهون ارتقاء سطح تحصیلات زنان در جامعه بوده است [۱۴]. کاهش مشابهی از بیروت نیز گزارش گردیده است [۱۵]. در مطالعه ای که بر روی فراوانی و نوع ازدواجهای خویشاوندی در سه جمعیت از عشایر قشقایی استان فارس انجام شده مشخص گردیده است که یافتن آزادی عمل زنان در خانواده همراه با کاهش ازدواج خویشاوندی می باشد [۱۶]. همین امر ضرورت برنامه ریزی دقیق در راستای ارتقاء دانسته های دختران و از این رهگذر تغییر در نگرش آنان را بیش از پیش آشکار می نماید.

توصیه می گردد که به منظور تغییر در نگرش افراد جامعه اطلاعات در خصوص بیماری هایی که در

ازدواج های خویشتاوندی بیشتر سلامت فرزندان را تهدید می کند در کتاب های درسی گنجانیده شود و یا این که وسایل ارتباط جمعی به ویژه صدا و سیما بدانها بپردازند. در اطلاع رسانی باید تأکید نمود که ازدواج های خویشتاوندی در صورتی که باعث معلولیت فرزندان نگردد باعث کاهش در قابلیت های زیستی فرزندان خواهد گردید [۱، ۵ و ۱۷] و آزمایش های قبل از ازدواج و یا در دوران بارداری تنها می توانند از بروز برخی از بیماری های تک ژن جلوگیری نمایند.

تشکر و تقدیر

بر خود لازم می دانم از مسئولین محترم آموزش و پرورش نواحی چهار گانه شیراز، مدیران دبیرستانها و دانش آموزان عزیزی که با تکمیل پرسشنامه امکان انجام این پژوهش را فراهم نمودند، کمال تشکر را نمایم، همچنین از سرکار خانم زهرا فتح اله پور شیرازی تشکر می نمایم. این پژوهش با حمایت های مالی و معنوی دانشگاه شیراز انجام پذیرفته است.

Parental Consanguinity and the Attitude of High School Girls in Shiraz (south Iran) about Effects of Consanguinity on Health of Offspring

Saadat M^{*}.

^{*}Associate Professor, Department of Biology, College of Sciences, Shiraz University

KEY WORDS:

Consanguinity marriages, Attitude, Health of offspring

ABSTRACT

Introduction & Objective: Consanguinity marriages can increase the probability of single gene disease and multifactorial disorders in offspring. One of the important factors in consanguinity marriages is the attitude of persons to this type of marriages. In the present study, the attitude of high school girls in Shiraz (south of Iran) about the effects of consanguinity on health of offspring was investigated.

Materials & Methods: Using cluster random sampling 996 high school girls extended the study and data collection was done by questionnaire.

Results: Of 996 girls, 13.8 percent believed that consanguinity marriages had no threat to offspring. Another 40.7 percent believed that consanguinity marriages may be harmful for offspring and 45.5 percent believed that consanguinity marriages are safe and do not threaten the health of offspring. After adjustment for confounding variables such as level of parental education, study filed the partial correlation coefficient between response of high school girls and degree of parental relationship was calculated. The estimated correlation coefficient was statistically significant ($r = -0.1266$, $df=876$, $P<0.001$).

Conclusion: The present study shows that high school girls who are the product of consanguinity marriages themselves more commonly believe that this type of marriages are not harmful for offspring.

REFERENCES:

- [1] Bittles AH. Consanguinity and its relevance to clinical genetics. Clin Genet 2001; 60:89-98.
- [2] Hussain R. Community perceptions of reasons for preference for consanguineous marriages in Pakistan. J Biosoc Sci 1999; 31:449-461.
- [3] Khlat M. Consanguineous marriages in Beirut: time trends, spatial distribution. Soc Biol 1989; 35:324-330.
- [4] سعادت - م. بررسی فراوانی ازدواجهای خویشاوندی در ایران. چاپ اول. شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز. ۱۳۸۱: ۳-۱.
- [5] سعادت - م. تأثیر ازدواجهای خویشاوندی والدین بر وزن فرزندان. ارمغان دانش مجله دانشگاه علوم پزشکی یاسوج ۱۳۷۶: سال دوم شماره ۵ و ۶: ۸-۱۵.
- [6] Saadat M. Consanguinity in Iranian mytological literature of Iran. Frist congress on human genetics. Shahre-Kurd, Iran 2000.
- [7] Al-Abdulkareem AA, Balal SG. Consanguinity marriages in an urban area of Saudi Arabia: rates and adverse health effects on the offspring. J Community Health 1998; 23:78-83.
- [8] Bener A, Abdulrazzaq YM, Al-Gazali LI, Micallef R, Al-Khayat AI, and Gaber T. Consanguinity and associated socio-demographic factors in the United Arab Emirates. Hum. Hered 1996; 46:256-264.
- [9] Shami SA, Schmitt LH, Bittles AH. Consanguinity related prenatal and postnatal mortality of the population of seven Pakistan Punjab cities J Med Genet 1989; 26:267-271.
- [10] Farhud DD, Mahmoudi M, Kamali MS, Andonian L, and Saffari R. Consanguinity in Iran. Iranian J Public Health 1991; 20:1-16.
- [11] Hussain R. Lay perceptions of genetic risks attributable to inbreeding in Pakistan. Am J Human Biol 2002; 14:264-274.
- [12] Khlat M, Halabi S, Khudr A, Der Kaloustian VM. Perception of consanguineous marriages and their genetic effects among a sample of couples from Beirut. Am J Med Genet 1986; 25:299-306.
- [13] Hussain R, Bittles AH. Sociodemographic correlates of consanguineous marriage in the Muslim population of India. J Biosoc Sci 2000; 32:433-442.
- [14] Audinarayana N, Krishnamoorthy S. Contribution of social and cultural factors to the decline in consanguinity in south India. Soc Biol 2000; 47:189-200.
- [15] Khlat M. Social correlates of consanguineous marriages in Beirut: a population-based study. Hum Biol 1988; 60:541-548.
- [۱۶]. سعادت - م ، انصاری لاری - م. ازدواجهای خویشاوندی در سه جمعیت از عشایر قشقایی. مجموعه مقالات دهمین کنفرانس زیست شناسی ایران دانشگاه شیراز ۱۳۸۰: ۱۶۰-۱۶۳.
- [17] Khlat M, Khoury M. Inbreeding and disease: demographic, genetic, and epidemiologic perspectives. Epidemiologic Reviews 1991; 13:28-41.